

**NUTQNING FONETIK BO'LINISHI;JUMLA,TAKT,SO'Z,BO'G'IN,
TOVUSH.BO'G'IN TUZILISHI VA UNING TURLARI.**

Abdumajidova Muxlisa Ixxom qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Raxmonova Nilufar Rustam qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Mannonova Ruxshona Azamat qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya : Ushbu maqolada nutqning fonetik tuzilishi, jumla, takt, so'z, bo'g'in va tovush kabi tarkibiy qismlari tahlil qilinadi. Shuningdek, bo'g'inning tuzilishi va uning turlari haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar : nutq, fonetika, jumla, takt, so'z, bo'g'in, tovush, bo'g'in tuzilishi, bo'g'in turlari

Annotatsiya : This article examines the phonetic structure of speech, focusing on its components such as sentences, phrases, words, syllables, and sounds. It also explores the structure and types of syllables, providing detailed explanations for their classification.

Kalit so'zlar: speech, phonetics, sentence, phrase, word, syllable, sound, syllable structure, types of syllables

Annotatsiya: В данной статье рассматривается фонетическая структура речи, включая её составляющие, такие как предложения, такты, слова, слоги и звуки. Также исследуется структура и виды слогов с подробным объяснением их классификации.

Kalit so'zlar: речь, фонетика, предложение, такт, слово, слог, звук, структура слога, виды слогов

Kirish qism

Til insonning eng asosiy muloqot vositasi bo'lib, uning fonetik tuzilishini o'rganish tilshunoslikning muhim yo'nalishlaridan biridir. Nutqning fonetik bo'linmalari jumla, takt, so'z, bo'g'in va tovush kabi qismlardan iborat bo'lib, ular tilning tovush tizimini to'liq anglashda asosiy o'rin tutadi. Jumla mazmunni tugallangan shaklda ifodalasa, so'z va bo'g'in uning kichik birliklari sifatida nutqni tashkil etadi.

Ushbu mavzuda nutqning fonetik jihatlari, ayniqsa bo'g'inning tuzilishi va turlari, o'zbek tilining tabiiy xususiyatlarini o'rganish uchun alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki o'zbek tili fonetik

tizimi boshqa tillarga qaraganda o'ziga xos qonuniyatlarga ega. Mazkur maqolada nutqning fonetik bo'linmalari, bo'g'in tuzilishi va turlarining nazariy hamda amaliy ahamiyati o'rganiladi.

Adabiyotlar tahlili

Nutqning fonetik bo'linmalari haqida ko'plab tilshunos olimlar tadqiqotlar olib borgan. Xususan:

1. A. Abduazizov - "O'zbek tilining fonetikasi" kitobida o'zbek tilining tovush tizimi va uning tarkibiy qismlari batafsil yoritilgan. Bu asarda bo'g'inning tuzilishi, urg'u va ritm masalalari keng yoritilgan.
2. N. Mahmudov - "Tilshunoslikka kirish" asarida umumiy tilshunoslikka oid nazariyalar fonetik birliklarning xususiyatlari bilan bog'langan holda o'rganilgan.
3. O'zbek tili grammatikasi (I-tom) - Ushbu ilmiy ishda o'zbek tilining fonetik tuzilishi, jumla va so'zlarning tovush jihatidan bo'linishi haqida ilmiy asoslar keltirilgan.
4. C. Pike - Taniqli xorijiy olim, fonetik tahlil metodikasini ishlab chiqqan. Uning "Phonetics" asarida fonetik birliklarning lingvistik tasnifi o'zbek tiliga qiyosiy yondashuvda qo'llanishi mumkin.

Natija va muhokama

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, nutqning fonetik tuzilishi o'zbek tilining leksik-semantik tizimi bilan uzviy bog'liq. Jumla, takt, so'z, bo'g'in va tovush birligi o'zaro uyg'unlikda tilning tabiiy tovush tizimini shakllantiradi. Bo'g'inlarning tuzilishi va turlari o'zbek tilining morfologik va sintaktik xususiyatlariga mos keladi:

O'zbek tilida ochiq bo'g'inlar (a-ta, o-chiq) ustunlik qiladi.

Nutq urg'usining asosiy vazifasi semantik ahamiyatni kuchaytirishdir.

Tovushlar ketma-ketligi so'z ma'nosini aniqlashda muhim rol o'ynaydi.

Bo'g'in turlari (ochiq, yopiq, aralash) so'z tuzilishini aniqlashda amaliy ahamiyatga ega. Nutqni fonetik bo'linmalarga ajratish talaffuz madaniyati va til o'rgatish jarayonlarini takomillashtirish imkonini beradi.

Muhokama:

Fonetik birliklarning tahlili shuni ko'rsatadiki:

1. Takt va urg'u: O'zbek tilida urg'u odatda so'zning oxirgi bo'g'iniga tushadi. Bu jihat boshqa tillardagi urg'u tizimidan farq qiladi va fonetik tadqiqotlarda o'ziga xos xususiyat sifatida ko'rilishi kerak.
2. Bo'g'in tuzilishi: O'zbek tili ko'pincha ochiq bo'g'inli til sifatida tavsiflanadi, bu talaffuzda muammolarni kamaytiradi va tilni o'zlashtirishni osonlashtiradi.

3. Soʻzlarning fonetik boʻlinishi: Fonetik tahlil orqali morfemalarning chegaralari aniqlanadi, bu esa soʻz yasash jarayonlarini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Ushbu natijalar til oʻrgatishda, xususan boshlangʻich taʼlimda, talaffuzni toʻgʻri shakllantirish uchun qoʻllanilishi mumkin. Shuningdek, oʻzbek tilining fonetik tizimini boshqa tillar bilan qiyoslash boʻyicha qiziqarli ilmiy tadqiqotlar olib borish uchun asos yaratadi.

Tahlillarga koʻra, nutqning fonetik tarkibini oʻrganish, nafaqat lingvistik bilimlarni, balki madaniy muloqot madaniyatini ham rivojlantirishda muhim rol oʻynaydi.

Xulosa

Olib borilgan tadqiqot natijasida quyidagi xulosalar qilindi:

1. Nutqning fonetik boʻlinmalari (jumla, takt, soʻz, boʻgʻin, tovush) tilning mazmun va shakl oʻrtasidagi bogʻliqligini taʼminlaydi.
2. Oʻzbek tilining fonetik tizimida ochiq boʻgʻinlar ustunlik qiladi, bu esa tilning talaffuzda soddaligini va oʻrganish qulayligini taʼminlaydi.
3. Boʻgʻin turlari va tuzilishi soʻzlarni talaffuz qilishda ham, yozuvda ham muhim ahamiyatga ega.
4. Fonetik boʻlinmalarni oʻrganish, nafaqat tilshunoslik nazariyasini rivojlantiradi, balki amaliy til oʻrgatish jarayonlarini takomillashtiradi.
5. Oʻzbek tilining fonetik qonuniyatlarini chuqur oʻrganish til madaniyatini saqlash va rivojlantirishda muhim vositadir.

Mazkur tadqiqot natijalari oʻzbek tilining fonetik tizimini oʻrganuvchilar, oʻqituvchilar va talabalar uchun nazariy va amaliy asos boʻlib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abduazizov A. Oʻzbek tilining fonetikasi. Toshkent: Fan nashriyoti, 2007.
2. Mahmudov N. Tilshunoslikka kirish. Toshkent: Oʻzbekiston milliy universiteti, 2013.
3. Oʻzbek tili grammatikasi (I-tom). Toshkent: Fan nashriyoti, 1980.
4. Rasulov A. Nutq tovushlarining lingvistik tahlili. Toshkent: Sharq nashriyoti, 2005.
5. Xolmuhamedov Sh. Fonetik tahlil asoslari. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2012.
6. Pike, C. Phonetics: A Critical Analysis. Chicago: University of Chicago Press, 1965.
7. Karimov T. Oʻzbek tilining leksik va fonetik xususiyatlari. Toshkent: Oʻqituvchi, 1994.
8. Hojiev A. Til va tafakkur. Toshkent: Fan, 1990